

Bérczessy Lajos

Non omnis moriar

Tornai József emlékezete

Horatius, a Krisztus előtti korban (65–8) élt, 57 évesen elhunyt, Mecénás által patronált költő írta e sorokat egyik ódájában: *Nem halok meg egészen*. Költői sors? Ki tudja?

*

Január 31-én, pénteken régi írásaimat, leveleimet rendeztettem. Kezembe került Tornai Jóskával való levelezésem. Örömben feleségemnek is olvasgattam közös élményeinkről a tudósításokat.

Következő napon olvasom, hallom a szomorú hírt: elhunyt 92 éves korában Tornai József költő, író. A Nemzet Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Az író Budapesten pénteken éjjel távozott el. A Kossuth-díjas alkotót a Magyar Művészeti Akadémia saját halottjának tekinti. Milyen tragikusan furcsa játékos az élet...

*

Az 1970-es években telefonja csak a „nagyon bennfentes elvtársaknak” lehetett. Így maradt legtöbbször a levelezés, kézírással természetesen. Micsoda kincs manapság! Maholnap ámerikában nem tanítják a kézírást az iskolákban. (Az analfabetizmusról nincsenek statisztikai adatok...) Pedig az írás: személyes kapcsolat, van benne szeretet, esetleg egy kis vétés, hiba is – de így kerek.

Siheder koromban a fővárosba kerülvén az Üllő úton laktam. A Nagyvárad tér egyik oldalán, Tornai József a másik oldalán. Levélben „beszéltünk meg” találkozózt, lelkemre kötötte, hogy mindenképpen hozzak a verseimből. (Ugyan, ki nem ír fiatal korában verseket?)

Innen indult afféle atyai-barátságunk.

Kritikus volt, rákérdezett, hogy miért éppen így írtam, vagy kinek és kiről is szól ez az egész? Nem volt ledorongoló, elutasító. (Talán a Szabó Lőrincsel kialakult régi barátságára is gondolt...?) Annyira nemhogy később kisgyermekeim csepere-dése idején gyerekversekkel Kormos Istvánhoz ajánlott be.

Sokat és sokféle barangoltunk a városban: Napoletana, Afrikana, Hungária Kávéház – megannyi irodalom, művészetkedvelők-alkotók tanyája. Régmúlt idők, régmúlt helyek. Egy időben sokat rádiózott, meghívott *A hét rádióhallgatója* műsorba. Jót beszélgettünk zenéről, elcsodálkozott, hogy Césár Franck az egyik kedves zeneszerzőm, akit szívesen hallgatok.

A Hungária kávéházi része nem a jómódúak helye volt. (A Mélyvíz – az igen!) Ifjú titánok adták itt elő műveiket. (Jóval később Galsai Pongrác vezetett itt irodalmi kávéházat.)

Később szétváltak útjaink, ő kitartott életelhatározása mellett: költő lett.

A költészeten túl számos dolog izgatta, ám nem merült el a hétköznapiak, azt nem mondjam a politika világába. Világlátása messzebbre vitte, mint kicsinyes földhöz tapadt – sok kortársát. Esztétikai, etikai, nyelvi gondolatsorait, akár esszéiben is megfogalmazta! A természet világa, a népköltészet mindig is jelen volt éppúgy, mint a gyarló ember öröme, bánata, viszonya a mulandósághoz, szerelemhez, életkorhoz. És akkor még nem beszéltünk a fordításairól!

Merészen vállalta Baudelaire újrafordítását immár *A Rossz virágai* címmel. A mű bevezető tanulmánya kötelező olvasmány lehetne a korszak költészetével foglalkozóknak! Kabdebó Lóránt imígyen ír kritikájában az „előd” fordítókról: A húszas években, a Baudelaire-centenáriumra, megszületett Babits, Szabó Lőrinc és Tóth Árpád *A romlás Virágai* címmel közreadott fordítása, amelyet én nem Baudelaire művének, hanem jobbára a magyar szecesszió sírköveknek tartok. Nagy kérdés, hogy mennyire fog bevonulni a klasszikus irodalmi kánonba a valódi fordítású Tornai mű?! És milyen furcsa egy visszaemlékezés – akkor gondolunk valakire, amikor léte már pótolhatatlan. A transzcendencia világa ez – megfejthetetlen.

*

Győri egyetemi kurzusomon feltétel volt egy rövidke szabadon előadott szöveg interpretálva. Korábban a hallgatók választottak ezt-azt, de az eléggé sokszor silányra sikeredett. Végül én adtam meg a témát: miről szóljon.

Egy alkalommal Tornai Józsefet kellett bemutatni a jegyaspiránsnak. Megilletődve hallgattam előadását. A versidézeteket fejből mondta – gyönyörűen. Előadás után megdicsértem. Kissé szabadkozva mondta: köszöni nekem ezt a költőt, akit eddig nem ismertem!

*

Biztosan íródna róla nekrológok, visszaemlékezések. Barátok vagy félig-barátok tollából. Ellensége talán sose volt, irigye is ha lehetett, csak szűk körben próbált fogást találni rajta. Nem lehetett. Nem lehetett skatulyába rakni. Olvasni, olvasgatni, idézgetni igen. Nem volt az állami népünnepélyek dagadó, kiduzzadt érrel, feszítve nyakat, fejet harsogva szavalók költő „ideálja”. Nem is akart az lenni.

Amit olykor fájlalt, hogy elismerést, kötet megjelenítést nehezen kapott. A József Attila-díj átvétele volt az első, szívünket melengető jószág a hatalom részéről. (Kevesen tudják, meg nincs is értelme, annyira „pártállami kivitelezés” volt, hogy fokozatai voltak a díjnak. Úgy ám. Voltak költők és költőbbek, írók és íróbbak!) Hogy volt-e költőideálja? Talán Szabó Lőrinc. Egy kicsit ő is úgy viseltetett az ifjabb nemzedék iránt: odafordulással, segítséssel, tanáccsal.

*

Elnémult egy különleges hangolású költői lant. Csend van. Súlyos mély csend. Tornai József átlépett az árnyékvilágon, át a Styx patakján.

*

Pest legrégebbi templomában a Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia-templomban búcsúztunk tőle, a dr. Osztie Zoltán plébános celebrálta gyászmise keretében, február 27-én. Családtagok, rokonok, barátok, pályatársak szavai s az ének kísérte lelki útjára a költőt.

*

Horatiussal kezdtük, s mondjuk a magyar változatot: mindenki addig él, amíg emlegetik, emlékeznek rá! Az ittmaradtak elgondolásai szerint, vagy a végakarat szerint cselekszenek: hogyan ápolják, gondozzák – vagy nem – a távolba ment földi valóját. Mert ez múlandó. A lelki a tartósabb, erősebb.

Tornai József:
Elhervadhat a költő

Ameddig a szívem ellát,
Erzsikék, Katák és Ellák

súgták meg, hogy melyik a jó,
melyik idő-legyőzőnek való.

Más a múzsáé és a szerelmi csók,
még akkor is, hogyha tűzbe-láztatok.

Én is összetévesztettem,
s néha csak egyiket lestem.

Olykor semmi csak a percnyi vágy,
s máris kicsattan a képzelt nárciszág.

„Vers vagy te is”, írta egy költő,
én sose hittem, hogy a vers egy nő.

A költemény csoda vagy csak pillészárny,
mintha semmi köze se volna hozzám.

Áll a könyvbe zárva, állatövi láng,
elhervadhat a költő, s szórja illatát.

Forrás: Országút folyóirat, A hét verse, 2020.február 8.

Pár évvel ezelőtt a szerző, Tornai József otthonában beszélget a költővel